

Mărturii despre revoluția germană din 1848 în corespondența unui român

Moment însemnat în istoria modernă a continentului nostru, revoluția de la 1848 a constituit pentru popoarele Europei factorul determinant al transformării structurilor sociale și politice. Este, din acest motiv, justificat pe deplin interesul manifestat de istorici față de evenimentele care au avut loc în 1848 și nenumăratele lucrări care au apărut sint o expresie a acestui interes. De o atenție aparte s-a bucurat din partea istoriografiei românești studierea legăturilor dintre revoluționarii români și cei din apusul Europei, îndeosebi din Franța, Italia, Austria și Germania. De asemenea, în urma cercetărilor întreprinse, se cunosc foarte multe lucruri despre prezența românilor pe baricadele Parisului, dar mult mai puțin se știe ce rol au jucat ei în alte centre ale revoluției europene, așa încît orice informație nouă care argumentează cea de a doua parte a afirmației noastre poate fi considerată ca binevenită.

O serie de date inedite, aflate într-un grupaj de scrisori trimise din Berlin, în martie 1848, sînt o mărturie revelatoare asupra felului în care a evoluat revoluția germană, dar și a solidarității cu cauza celor care au pus mina pe arme, manifestată de studenții români aflați la Berlin în primăvara aceluși an. Aceste mărturii scrise sînt o nouă dovadă a spiritului înnoitor, progresist, revoluționar, pe care l-au arătat reprezentanții poporului român în decursul istoriei. Scrisorile pe care le aducem în discuție și le publicăm cu acest prilej au fost redactate de Alexandru Bizay, administrator și secretar al lui Constantin Balș, mare proprietar de moșii în Moldova. Bizay se afla atunci la Berlin în vederea rezolvării unor chestiuni comerciale. Cîteva precizări pentru a înțelege mai bine corespondența se impun.

Constantin Balș, „proprietar a 68.000 fălci de moșie“ cum îi plăcea să adauge cu emfază la numele său, s-a aflat, în anii 1832—1835, la Viena pentru studii. Aici l-a cunoscut pe unul dintre cei mai distinși studenți ai Facultății de drept, Constantin Hurmuzaki. La întoarcerea în țară, Balș îl convinge pe strălucitul jurist să vină la Dumbrăveni, ca împuternicit al său pentru rezolvarea tuturor afacerilor sale. La Dumbrăveni se afla atunci și Gh. Eminovici, mai întîi ca vătaf, apoi ca vechil al moșiei. Și el s-a bucurat de încrederea proprietarului care i-a acordat mină liberă în chestiunile judecătorești, atît de mult încît într-o împuternicire se afirma de către Balș că „tot ce va fi săvîrșit de el [Gh. Eminovici — n.n.] va fi primit ca bun“¹. Pe domeniul lui Balș se găsea și Al. Bizay, despre care C. Hurmuzaki afirma că „în curgere de mai mulți ani s-au întrebuițat la cumpărarea și desfacerea a tot felul de vite și cunoaște acest ram de comerț cu desăvîrșire“². Pricerea în realizarea genului de afaceri amintite explică și prezența sa, în martie 1848, la Berlin, cu un număr mare de cai.

După modul în care se adresează, se pare că scrisorile lui Alexandru Bizay sînt destinate boierului Constantin Balș, deși nu-i exclus ca după maniera în care relatează desfășurarea evenimentelor de pe pămîntul german destinatarul să fie C. Hurmuzaki. În favoarea acestei presupuneri pledează situația sa privilegiată pe domeniul lui Balș, cit și faptul că proprietarul nu se afla într-o prea bună stare a sănătății care să-i permită o susținută corespondență cu Bizay. În prima dintre scrisori, cea din 8 martie 1848, Al. Bizay își informează destinatarul despre efectul pe care reușita revoluției franceze l-a avut în Germania și revoltele care au cuprins ducatele Baden și Hessen, orașele Hamburg, Leipzig, Mainz, Koblenz și Köln, cantonul elvețian Neuchâtel ca și despre revendicările celor porniți la luptă³.

Amănunte pînă la detaliu se află în restul corespondenței. Felul în care revoluția a izbucnit la Berlin, numărul participanților, luptele de stradă, masacrele făcute de armată, victoriile revoluționarilor, întinderea revoluției, progresele ei, nimic nu scapă observatorului nostru⁴.

Foarte multe date se găsesc în corespondența din 21 martie, scrisoarea trimisă acum nefiind altceva decît o descriere amplă a momentului pe care autorul ei îl consideră ca început al adevăratei revoluții⁵.

¹ Arh. St. Iași, fond Judecătoria Botoșani, tr. 861, op. 979, dosar 8, f. 775.

² Ibidem, fond Comisia Epitropicească, tr. 1752, 1986, dosar 35, f. 58.

³ Ibidem, Colecția „Documente“, P. 1080/5.

⁴ Ibidem, p. 1080/6.

⁵ Ibidem, p. 1080/7.

După lupta singeroasă, a doua zi pe 19 martie 1848 revoluționarii obțin succese care justifică entuziasmul ce a cuprins masele și a încurajat în mod deosebit pe țărani.

Cea mai interesantă dintre scrisori, pentru noi, este ultima, aceea din 31 martie din Berlin revelatoare pentru faptul că printre studenții revoluționari se aflau și mulți studioși din Moldova⁶. Ultima parte a frazei din document nu lasă nici un dubiu asupra prezentei românilor pe baricadele revoluției germane din Berlin în martie 1848. Numărul lor trebuie să fi fost destul de impresionant din moment ce Bizay a remarcat acest fapt în mijlocul tumultuoaselor evenimente care îl izolaseră în capitala statului prusian. Desigur, e interesant de aflat cine erau acei studenți, plecați din Moldova, care au optat pentru idealurile revoluției. Dacă abordăm lista studenților români în străinătate publicată de D. C. Amzar ca anexă la studiul⁷ său despre cei care au întreprins studii în Germania și considerăm drept complete datele existente aici, înseamnă că în martie 1848 la Berlin se aflau trei frați Greceanu, doi făcând studii de medicină, Alexandru și Scarlat, și unul de filozofie, Telemac, unul din frații Cazimir, Constantin, care urma tot medicina, și un anume Jean Martin, plecat din Iași. Credem însă că ei erau mai mulți decît ne lasă să înțelegem studiul amintit. Nu-i exclus ca la Berlin să fi ajuns, în timpul revoluției, și unii tineri români ce făceau studii în alte centre universitare germane. Dar rămînînd la cei amintiți mai înainte este necesar să precizăm că cei trei frați Greceanu cît și C. Cazimir au făcut parte și spiritual din generația celor care au înfăptuit revoluția la 1848 și au realizat Unirea Principatelor în 1859, documentele de epocă prezentîndu-i ca militanți unioniști și buni patrioți⁸.

Scrisorile lui Alexandru Bizay oferă astfel cercetătorului revoluției europene de la 1848 și alte date interesante în afara celor subliniate de noi. Chiar dacă el n-a intuit, întotdeauna, cu exactitate cursul evenimentelor la care a fost martor ocular, mărturiile pe care le-a lăsat rămîn, în egală măsură, prețioase documente atît despre revoluția germană de la 1848 cît și un indemn la cercetarea în continuare a participării românilor la lupta pentru progres și o viață mai bună a societății germane.

DUMITRU IVĂNESCU
HORST FASSEL

1

1848 martie 8, Berlin — Scrisoarea lui Al. Bizay către C. Balș despre primele manifestări ale revoluției germane.

Preastimate domn !

V-am informat la data de 25 februarie anul curent despre afacerile încheiate pînă la această dată. Acum am onoarea să vă relatez următoarele : începînd din 2 martie s-a întors iarna. E ger mare, multă zăpadă și viscol. Această vreme e pricina pentru care avem puține vizite ale clienților. Evenimentele de la Paris au distrus și ele toate afacerile. Știrea despre revoluția care ar fi avut loc la Paris, și care a fost comunicată la Berlin în 22 februarie, a avut aici efecte neplăcute. Peste tot au loc răzvrătiri serioase, în ducatele Baden și Hessen, în orașe cum ar fi Hamburg, Leipzig, Mainz, Koblenz, Köln. În aceste orașe au încercat mulți oameni, obișnuiți să cîștige poporul nu prin rugămînți ci prin agitație, să impună prin forță aprobarea unor pretenții cum ar fi : sufragiul universal, în orașe și sate, libertatea absolută a cuvîntului și a presei, desființarea armatei și substituirea ei prin înarmarea poporului, alegerea unor conducători de către popor, libertatea la intrunire, protecția muncii și garantarea necesităților umane pentru toată lumea, educația completă a tuturor copiilor din fondul comun.

Cantonul elvețian Neuchâtel, care aparținuse Prusiei, s-a eliberat, izgonind guvernatorul și funcționarii prusaci. La Karlsruhe și în Hessen s-a aprobat libertatea presei.

⁶ Ibidem, p. 1080/9.

⁷ D. C. Amzar, *Studenți români în străinătate*, în „Cercetări literare“, anul IV, 1940, p. 221—223.

⁸ Gh. Ghibănescu, *Familia Greceanu în Moldova*, în „Ioan Neculce“, Buletinul Muzeului municipal Iași, fasc. 9, partea I, 1931, p. 216—217 ; *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, III, p. 590, V, p. 194—VIII, p. 652.

Ducesa de Orléans a sosit cu cei doi copii ai ei la Ems. Trupele de aici au fost puse în stare de război, Surse particulare informează că Anglia, Belgia, guvernul nord-american și Sfinția sa Papa ar fi recunoscut Republica Franceză.

Am vîndut deja 13 cai și pentru încă doi ducem tratative. Sper să-i vînd pină mîine.

1 cal sur	50 taleri
1 armăsar brun	37 $\frac{1}{2}$ taleri
1 cal sur castrat	42 $\frac{3}{4}$ taleri
1 Iusuf	51 $\frac{1}{3}$ taleri
	<hr/>
	181 20 piaștri
1 cal a 80 de galbeni fredericieni egal cu	138 taleri
2 cai de trăsură	133 taleri
2 cai suri cu însemne și micul armăsar negru-brun	64 taleri
1 armăsar negru	43 taleri
3 cai suri și un cal murg, un armăsar castrat și un murg castrat	<hr/>
	117,26 taleri
	total . . . . . 647 taleri 11

În scrisoarea următoare vă voi relata din nou cele întîmplate.

Sînt cu stimă a dv. preasupusă slugă
Alexandru Bizay

Berlin, 8 martie 1848

Arh. St. Iași, colecția Documente, P. 1080/5, original, l. germană.

2

1848 martie 14, Berlin — Scrisoarea lui Al. Bizay către C. Balș cu date despre: vînzările de cai, programul revoluției germane, atitudinea populației berlineze față de situația din țară.

Preanobile domn !

Am primit cele două scrisori ale dv. A sosit înții cea datată din 14/26 ianuarie de către poșta de la Botoșani, ștampilată însă în 28 februarie. Am primit scrisoarea abia acum în 9 martie (stil nou, deci o lună mai tîrziu). Cea de a doua scrisoare, datată în 2 martie, am primit-o în 12 martie. În cele două scrisori mă împuterniciți să vînd caii unuia sau mai multor negustori de aici. Toți vînzătorii de cai din Berlin și din vecinătatea orașului au văzut caii noștri, i-au cercetat, dar nici unul nu s-a oferit să cumpere cîtiva cai sau chiar toți caii. Ei sînt de părere că un cal mic,oricît ar fi de bun, își consumă la grajd propria sa valoare, înainte ca să poată fi revîndut. Dacă comercianții de cai de aici (există o mulțime) ar avea vreo posibilitate să obțină măcar 5 taleri beneficiu la fiecare cal, ar cumpăra cîte ceva de la noi, dar nevăzînd nici un profit, nimeni nu s-a oferit să cumpere caii.

Am vîndut pînă acum cincisprezece cai. Numai cei doi cai maro pentru trăsură au fost vînduți unui medic din Berlin. Ceilalți au fost cumpărați de țărani și de comercianți și au fost duși la țară, unde cumpărătorii ziceau că nu-i folosesc decît în interesul strict personal, ținîndu-se cont de rezistența cailor. În nici un caz nu ar putea să se laude cu ei. De o revînzare nu poate fi vorba pentru că nu vor căpăta banii dați pe ei. Caili sînt prea mici, iar pentru caii mici fiecare vrea să dea doar un preț mic. Mai avem cincisprezece cai, cei mai buni, cum ar fi Moșur, Tanes, armăsarul brun, murgul cel mare (numai acesta nu și Tanes, pentru că nu mi se oferă mai mult decît pentru ceilalți cai buni care slugile îl numesc „Karabațchi“). Un sur — fier, un murg mic și castratul brun pe nume Salcade, armăsarul brun de călărie (de culoarea vișinelor), apoi murgul care aleargă bine, un alt murg, pe Șemehal, armăsarul negru, murgul castrat (un cal nu prea valoros) și murgul de curse cu pata albă, cu buza inferioară albă și cele patru picioare albe. Cu el treaba merge greu, pentru că are atîtea locuri cu marcaje.

E o problemă mare pentru mine să plasez cei doi cai de pur sînge. Moșur și Tanes, pentru că nu mi se oferă mai mult decît pentru ceilalți cai buni care

nu sînt de pur sînge. Pe Șemehal nu-l vrea nimeni din cauza cozii sale vioaie. Spre ghinionul nostru mai există aici răscoala populară. S-a făcut din nou vreme bună dar în ciuda ei nu vin cumpărători (de la țară), căci pe berlinezi nu contez, pentru ei cai sînt prea mici.

În 11 din această lună, sîmbătă, se spune că s-ar fi adunat zece mii de oameni, duminică erau deja 15.000 adunați în timpul nopții. Această masă de oameni provine din diverse clase: juriști, artiști, cetățeni distinși și muncitorii de rînd.

Adunarea a avut loc în așa-zisul Tiergarten în fața porții brandenburgice. Aici au înălțat o tribună pe care s-a urcat unul și a ținut o cuvîntare în fața poporului adunat. A cerut: 1. libertate absolută a cuvîntului, a presei, un parlament german, desființarea armatei permanente, înființarea unei gărzi naționale, protecția muncii, punerea la adăpost a tuturor copiilor pe cheltuiiala publică și altele. Luni, deci ieri seara, s-au adunat în același loc mai mult de 20.000 de oameni pentru a ridica din nou problemele lor. La ora 8 noaptea a sosit armata, 3 escadroane de cavalerie și un batalion de infanterie, tot orașul fu ocupat de armată, porțile orașului au fost închise de către armată. Un escadron de cavalerie s-a năpustit asupra poporului și după o scurtă rezistență masele au fost destrămate de către armată. Mulți dintre cei din popor au fost lezați mult și bătuti Peste tot domină încordarea și încă nu se poate ști, dacă în aceste zile nu izbucnește ceva ne vom urni degrabă din loc.

Referitor la întoarcerea noastră, vom alege cel mai scurt drum, așa cum am mai scris-o. Plecăm de aici la Breslau, Cracovia, Lwow. Ce să căutăm la Viena, e la o distanță de 100 de mile. E trist, sîntem de atîta timp aici, mulți oameni și mulți cai. Și-au consumat tot prețul, e o situație disperată. Voi căuta să scap cît se poate de bine și de repede de cai. Nu e nici o speranță. Ceea ce e rău s-a și întîmplat, n-am avut marfă pentru această țară și tulburările din Germania, despre care dv. ați aflat probabil și din ziare, se amplifică.

În Bavaria, Hessa, Saxonia sînt tulburări. Voi rezolva ordinele referitoare la Cernăuți.

Am onoarea să fiu al dv. preasupus slujitor
Alexandru Bizay

Martți 14 martie 1848
Berlin

Arh. St. Iași, colecția Documente, P. 1080/6, original, 1. germană.

3

1848 martie 17, Berlin — Scrisoarea lui Al. Bizay către C. Balș, privind tulburările din Berlin și revendicările poporului răscolat.

Preanobile Domn !

Dacă mai vînd și ceilalți cai, nu știu ce să fac cu Tanes și Mașur. Pînă acum nu s-a găsit nici un cumpărător care să fi oferit ceva pentru ei. Ei sînt, cum se spune, prea mici pentru a fi în această țară cai de cursă sau de reproducere. Înălțimea Voastră să-mi porunciți dacă să vînd acești cai, aici, la prețul pentru caii obișnuiți sau să-mi transmiteți dacă să nu-i vînd la o zecime din prețul lor, ei fiind de fapt foarte nobili.

De patru zile avem tulburări mari în oraș. E mare fierbere în popor. Pretențiile poporului transmise regelui au fost primite de Maiestatea Sa, dar aprobarea lor se spune că va putea fi realizată abia în 25 aprilie cînd se adună dieta. Poporul nu e mulțumit de această hotărîre și noi putem să vedem seara de la șapte un cîmp de luptă propriu-zis. De două ori s-a tras în popor. Acum există cetățeni care se îngrijesc de ordine. Ei au la dispoziție soldați. Cu toate acestea, liniștea n-a fost restabilită. Trebuie să veghem nopțile, ca să putem pleca cu caii dacă s-ar aprinde focul sau ar izbucni vreo revoluție mai mare. Am onoarea să rămîn al dv. preasupus slujitor.

Alexandru Bizay

162 Berlin 17 martie 1848

Cea mai scurtă rută a noastră e, după cum am aflat, prin Wroclaw, Cracovia, Lwow.

Probabil înălțimea Voastră știe deja, din ziare sau din informații particulare, că Metternich a fost destituit. Aici există știri particulare din Viena asupra acestei întâmplări și asupra unor tulburări.

Ducesa de Orléans se află la Ems, după cum se spune aici. Ar fi sosit într-o stare jalnică și ar fi fost deghizată în țărancă în timpul fugii ei. Ar fi mers pe jos mai multe zile împreună cu cei doi copii ai ei.

Arh. St. Iași, colecția Documente, P. 7080/7, original, l. germană.

4

1848 martie 21, Berlin — Scrisoarea lui Al. Bizay către C. Balș referitoare la desfășurarea revoluției berlineze : începutul revoluției, intervenția armatei, succesele obținute de revoluționari, situația din Berlin.

Preanobile Domn !

În penultima și în ultima scrisoare v-am relatat preasupus că burghezii și muncitorii au început să se agite, cînd evenimentele de la Paris au ajuns să fie cunoscute aici. Aceste tulburări au deranjat orice fel de afaceri. Între timp, regele a pus să vină o groază de soldați la Berlin. Se estimează că sînt 35.000 de soldați. Acum vă relatez, pe cît îmi este posibil, cu germana mea proastă, cele întîmplate pînă acum.

Simbătă, 18 martie, înainte de masă, la ora 11, a mers o delegație de oameni din popor la rege, cerîndu-i libertatea cuvîntului și a presei, înlăturarea ministerului actual, o constituție liberă, reducerea armatei, înființarea unei gărzi naționale, înființarea de curți de apel, egalitatea tuturor credințelor religioase etc.

Regele acceptă un singur lucru, libertatea presei. În piața din fața palatului regal se intruniseră mii de oameni din diferite clase. După ce această mare mulțime de oameni a auzit că regele n-a acceptat nimic din cele cerute, a început să-l blesteme cu glas tare și n-a vrut să plece. Au ris de armată, cavaleria a început să lovească poporul cu săbiile și cițiva infanteriști au deschis focul asupra mulțimii. Poporul s-a dispersat, în toate străzile, strigînd : La arme, fraților ! Sîntem măcelăriți și impușcați. În toate străzile au fost înălțate baricade, poporul a alergat după arme și le-a luat de unde le-a găsit. S-au urcat pe acoperișuri și s-au înarmat cu cărămizi.

Revoluția

La 4 după-amiază a început. Cetățenii nu erau pregătiți pentru această ocazie, duceau lipsă de muniții. Și-au încărcat armele așteptînd armata cu gloanțe. Armata s-a răsfirat în grupuri, pe străzi, și de ambele părți au început rafale groaznice de impușcături. Cetățenii au cedat locurile alergînd spre locuințele lor. Soldații îi urmăreau. Cetățenii trăgeau din ferestre asupra soldaților. Aceștia au reușit să pătrundă în multe case, unde au procedat cu locuitorii în felul ienicerilor. I-au ucis și le-au luat armele. Asupra baricadelor și a poporului s-a tras cu tunurile. Era groaznic. Am auzit în toate cartierele impușcături, clopote de alarmă, tobe, strigăte jalnice. Cetățenii au fost arestați și uciși. Măceluri sîngeroase au avut loc. Această gălăgie am auzit-o într-una pînă la miezul nopții. La miezul nopții s-a liniștit puțin situația. Armata se și vedea învingătoare. Dar dintr-o dată au apărut studenții înarmați, aducînd rezerve de muniții, incitînd poporul (bătuț realmente și întru totul). Studenții au preluat conducerea, au cucerit cîteva străzi, s-au baricadat din nou, au strîns femei și copii. Acum soldații au fost respinși de popor, generalul Mōlendorf a fost arestat și dezarmat. Acest lucru a durat pînă la ora patru. După această oră am auzit mai puține impușcături, care totuși au continuat pînă în zori.

S-a făcut ziuă, duminică 19 martie (noaptea trecută am stat de veghe cu toți oamenii noștri, fiind gata pentru orice. La ora nouă am mers în oraș). Vă relatez lucrurile al căror martor ocular am fost. Mulți morți stăteau întinși pe străzi, soldați și cetățeni. Am vizitat aceste locuri pline de sînge. La ora 10 am

citit proclamația anexată, care fusese prinsă de zidul orașului. Toți au plecat la țară, pentru că soldații n-au avut voie să se întoarcă în cazărni. La ora 1, după-amiază, am citit afișate noile nume ale noilor miniștri; von Arnim, contele Schwerin etc. La ora 3 s-a deschis arsenalul și cetățenii au distribuit concetățenilor lor arme. De la ora 5 în Palatul Regal sentinelele au fost înlocuite de către cetățeni înarmați. La 4 și jumătate toate posturile de gardă (postul central, porțile) tuseseră ocupate de cetățeni. Seara, orașul întreg fu iluminat, peste tot domnea entuziasmul și în continuu s-a tras cu armele. Luni, 20 martie, cetățenii au scos pe niște căruțe arme din arsenalul regal, au arborat steagul tricolor pe toate porțile orașului (steagul roșu, negru, galben). Toți cetățenii și studenții sînt înarmați. Cu mic și mare poartă pe pălărie sau pe caschetă emblema tricoloră. Unui maior de la artilerie i s-ar fi devastat toată casa. La ora 10, acest maior ar fi ademenit pe trei studenți să vină în casa lui și ar fi pus să fie omorâți, înainte ca revoluția să fi început. Toată mobila sa, pianul, pendulele frumoase ale acestui maior, au fost azvirlite pe stradă și arse în public. Cetățenii au smuls toate inscripțiile de pe trăsurile prințului Wilhelm de Prusia, fratele regelui actual, al cărui fiu este moștenitorul tronului prusac, și de pe trăsurile meșteșugarilor săi, cum ar fi bijutierul, ceasornicarul, care aveau supt inscripție: „Ceasornicarul de curte al prințului de Prusia“ etc. Aceste firme au fost arse pe stradă. Oamenii voiau să-i demoleze locuința prințului și au renunțat la această idee numai datorită rugămintilor insistente ale președintelui poliției (toate acestea se fac în chip de răzbuțare, pentru că se spune că prințul ar purta toată vina pentru cele la care s-a ajuns). Prințul a părăsit orașul împreună cu familia sa, mă rog, craiul în scaun face cu fratele lui astfel de batjocuri, eu nu pot pricepe.

Cetățenii au mers la rege pentru a-i cere să elibereze pe infractorii polonezi condamnați de stat. Acest lucru s-a și făcut și cetățenii au deschis porțile închisorilor. Au fost eliberați 93 de polonezi, dintre care 4 fuseseră condamnați deja la moarte. Seara orașul a fost din nou iluminat, se jubila, se țipa și s-au auzit toată noaptea împușcături de armă.

Plebea ordinară, foarte numeroasă la Berlin, nu mai lucrează de opt zile și nici nu vrea să muncească, n-au bani și sînt beți în fiecare zi. Mă tem că se va întîmpla o revoluție între plebe și cetățeni.

Grupuri din acest fel de oameni, plebe, se adună în tot orașul și înjuieă totul.

Nu mai am speranțe și încerc să fac totul pentru a scăpa de cei 13 cai, căci nu e chip să-i duc de aici în altă parte, peste tot sînt tulburări. Înălțimea Voastră ați aflat desigur, din ziare că și în stătulețe au apărut pină și revolte ale țărănilor. Nu mai vor să facă clacă, au incendiat castelele cavalerilor (le-au demolat mai întîii) și au gonit pe iuncheri. Sîntem o mulțime de oameni adunați, avem zilnic nevoie de bani. Nu știu ce să fac cu caii pur sînge. Nu primesc mai mult de 30 de galbeni fredericieni, adică 50 de taleri. Sînt foarte dezolat văzînd cum totul se năruie. Revoluția a stricat toate.

Întrețati-mă că scriu verzi și uscate. Nu știu de necaz ce să fac. În orice caz voi face tot posibilul. Am onoarea să fiu al dv. supus slujitor.

Alexandru Bizay

Berlin, după-amiază, ora 1
Marți, 21 martie 1848

Arh. St. Iași, colecția Documente, P. 1080/8, original, l. germană.

5

1848 martie 31, Berlin — Scrisoarea lui Al. Bizay către C. Balș despre succesul revoluției berlineze și participarea studenților români la revoluția germană.

Preanobile Domn !

Scrisoarea dumneavoastră, datată 1/13 a lunii, am primit-o în bună stare. Revoluția care a avut loc în 18 și 19 ale lunii a împiedicat orice fel de afaceri. Comerțul și meșteșugul se află într-o situație jalnică.

164 Din cauza faptului că aici au avut loc tulburările menționate și deoarece caii noștri sînt prea mici, comercianții de cai de aici nu doresc să cumpere de la noi. Caii vinduți au fost achiziționați de mici moșieri, de funcționari economici,

toți au ajuns la țară. Cei din Berlin nu au cumpărat cai de la noi.

De când este revoluție n-a fost nimeni la noi să întrebe de cai. Astfel nu e nici o perspectivă, sau aproape nici una, ca să scăpăm de cai, dacă nu vrem să-i dăm pe un preț de nimica. Am sosit aici în timpul iernii, a fost severă și a durat mult timp. Am sperat ca în primăvară să meargă mai bine. Ghinionul nostru mare a făcut să izbucnească revoluția. Această întâmplare a zădărnicit totul. Primăvara a sosit, dar nimeni nu vine de la țară. Sînt 12 cai și la fel de mulți oameni. Avem acum cheltuieli suplimentare și inutile, într-o capitală unde totul este foarte scump. Ce se alege din afacerile noastre. Totul se pierde, unde să plec cu caii, dacă pretutindeni sînt tulburări. Oricum, e imposibil să scap aici cu bine sau cu rău de cai.

În oraș e destulă liniște. Nu e nici un soldat în tot orașul. E destulă libertate, traficantii de țigări (pentru că acum fumatul pe străzi e permis) și hangii fac bune afaceri. Pe castelul regal și la toate ferestrele e arborat drapelul tricolor al libertății germane. Se zice că regele ar fi fost de acord, verbal, cu tot ceea ce poporul a cerut. Dintre toate, pînă acum, există însă în realitate numai două „articole“, noile ministere și libertatea presei. Cea din urmă e uzurpată mai mult decît ar fi legal.

Eurghезii și studenții efectuează acum un serviciu armat (*printre studenți se află și mulți studiosi din Moldova*). Clasele de jos, muncitorii, încă nu s-au potolit, n-au fost readuși la liniște. Încă nu lucrează și cer un salariu mare. Se întrunesc de dimineața, în mare număr, trec dintr-o stradă în alta. Seara țin intruniri. În fruntea lor se află savanți care țin cuvîntări, dar sînt spirite comuniste. Și burghezii s-au scindat în două partide diferite. Unul cere întoarcerea armatei în oraș. Este o actriță Kraick care joacă un rol mare.

Principele Czaturinski e de ieri aici. Principele Metternich a fost la Potsdam (cu numele de domnul de Mehter) și a plecat. Palatul prințului de Prusia (fratele regelui) e proprietate națională. Asta e tot ce pot relata deocamdată despre revoluție.

Am onoarea să fiu al dv. preasupus slujitor, Alexandru Bizay

Berlin, 31 martie stil nou 1848

Arh. St. Iași, colecția Documente, P. 1080/9, original, l. germană.

Nicolae Iorga portretist

În vasta și multilaterală sa operă de istorie, Nicolae Iorga a zugrăvit nenumărate portrete de oameni care au lăsat urme în societatea în care ei au trăit. În evocarea imaginilor acestor oameni, istoricul se baza pe mărturiile contemporanilor păstrate în diferite izvoare: cronici, amintiri, scrisori, etc. Așa proceda el cînd era vorba de reconstituirea portretului fizic și spiritual al unei personalități care a trăit într-o epocă istorică de odinioară. În cazul acesta, imaginației, intuiției, le revine cîte un loc de seamă.

Dar, în opera lui Nicolae Iorga, găsim numeroase portrete ale contemporanilor săi pe care i-a cunoscut personal, deci și-a format o imagine bazată pe elemente vizuale concrete. În această privință, este deosebit de bogată galeria de portrete cuprinsă în cele patru volume intitulate „Oameni care au fost“, precum și în lucrarea sa autobiografică „O viață de om.“

În creionarea portretelor, Nicolae Iorga îmbina, de obicei, două aspecte care caracterizează omul: cel fizic și cel spiritual. În ceea ce privește prezentarea fizică, Nicolae Iorga își fixează atenția asupra unor elemente esențiale în făptura omului respectiv. Între asemenea elemente se atribuie ochilor o prioritate care exprimă firea omului.

Astfel, în descrierea fizicului unor personalități cunoscute de el personal, atenția istoricului este atrasă de ochii acestora „ochii lui mari rotunzi“ (M. Fili-